

GÜVENLİK STRATEJİSİNE VE ALGISINA DAİR PERSPEKTİFSEL BİR YAKLAŞIM

Yakup KARAKUŞ¹

Öz

Güvenlik kavramı; rekabet, şiddet, hegemonya ve tehdit unsurlarına karşı felsefi, siyasi yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmakta ve bu kavramın içeriği dünyada yaşanan güç, varlık-anarşi, çatışmacı ortamlara bağlı olarak geliştirilen hâkim anlayışlarla genişletilmektedir. Ulusların ve uluslararası varlıkların güç ekseninde bu kavramı nasıl bir perspektifle sundukları, geliştirilen güvenlik anlayışlarına yön vermektedir. Tehdit ve güç olgusu, hâkimiyet alanlarında varlık sorununun devamlılığını sağlayan ve güvenlik sorunsalının parametreleri olarak, neye ve kime göre tehdit algısını şekillendirmektedir. Ulusal ve uluslararası güvenlik stratejileri algısal ve kavramsal yaklaşım şekillerine bağlı olarak değişmekte ve klasik güvenlik yaklaşımları genişlemektedir. Bu çalışmada uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları bağlamında teorik düzleme yön veren yaklaşımlar esas alınarak, tehdit-güvenlik algısı ve ulusal/uluslararası güvenlik stratejilerinin kuramsal şekillenmesi ile siyasallaşması, analitik bir yaklaşımla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Güvenlik Stratejisi, Tehdit-Güvenlik Algısı, Güvenikleştirme-Siyasallaşma

Jel Kodları : F50, F51, F52, Y80

A PERSPECTIVE APPROACH TO SECURITY STRATEGY AND SECURITY PERCEPTION

Abstract

The concept of security is tried to be explained with philosophical and political approaches against the elements of competition, violence, hegemony and threat, and the content of this concept is expanded with the dominant understandings developed depending on the power, existence-anarchy and conflicting environments in the world. How nations and international entities present this concept on the axis of power directs the security understandings. The phenomenon of threat and power shapes the perception of threat according to what and whom, as the parameters of the security problematic and ensuring the continuity of the problem of existence in the dominance areas. National and international security strategies are changing depending on the perceptual and conceptual approaches, and classical security approaches are expanding. In this study, based on the approaches that shape the theoretical plane in the context of international relations and security studies, threat-security

¹ Öğr. Gör., Van YYÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: lect.karakus@gmail.com
ORCID: [0000-0002-1007-1705](https://orcid.org/0000-0002-1007-1705)

Atf.: Karakuş, Y. (2023). Güvenlik stratejisine ve algısına dair perspektifsel bir yaklaşım. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(15). 132-150,

DOI: 10.54831/vanyuiibfd.1311247

perception and the theoretical shaping and politicization of national/international security strategies will be evaluated with an analytical approach.

Keywords: Security, Security Strategy, Threat-Security Perception, Securitization- Politicization

Jel Classification : F50, F51, F52, Y80

GİRİŞ

İnsanlık tarihi gelişimi içinde bireyden topluma, toplumsal yapılardan devletlerin oluşumuna güç; yaşam alanlarını şekillendiren ve devamlılığını sağlayan en önemli unsur olarak varlık göstermektedir. Devletler ekseninde değerlendirildiğinde gücü, devletlerin kendi varlıklarının devamlılığı için hâkimiyet oluşturdukları alana göre siyasal, askeri, iktisadi vb. parametrelerle ölçülebilir ve vazgeçilmez bir unsur olarak ifade etmek mümkündür. Devletlerin yayılmacı politikalarla birlikte kapasitelerini artırma ve varlıklarını genişletme stratejisi içinde olmaları bağlamında güç potansiyelleri ile genel kabul gören askeri üstünlükler, dünya arenasında hâkim statü kazanılmasını sağlayan karar ve hâkimiyet öncüllüklerini pekiştiren bir unsur olarak tarih sahnesinde yer almaktadır.

Ulusların hâkimiyet alanları içinde varlıklarını sürdürebilmeleri, diğer ulusların nasıl varlık gösterdikleri ile ilintilidir. Güç, varlık ve hâkimiyet anlayışı, beraberinde uluslararası etkileşimi hiç kuşkusuz şekillendirmekte ve devletlerin tehdit algılarına yön veren savaşlarla birlikte güvenliklerini sağlama çabaları, kendiliğinden olmayan sistematik ve stratejik bir anlayışı zorunlu kılmaktadır. Devletlerin güç, tehdit ve tedbir eksenli bir güvenlik perspektifi geliştirmeleri; tehdit olarak gördükleri unsurların ortadan kaldırılması, ulusal bir politika ile stratejilerini ortaya koymaları, uluslararası platformda nasıl bir varlık gösterdiklerine bağlı olarak değişmektedir. İki dünya savaşı ve özellikle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında, güvenlik stratejilerinin olgunlaştığı, kavramsal düzeyde disiplinize olduğu ve bu stratejilerin hangi eksenler üzerinden inşa edilmesi gerektiği hususları önem kazanmış görünmektedir.

Bu çalışmada; güvenlik kavramı ve bu kavramın yaşanan gelişmelere bağlı olarak perspektifi ve tehdit algısının bir güvenlik bileşeni olarak betimlenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra genel olarak güvenlik anlayışı stratejilerini etkileyen unsurlar ve önem arz eden görüşler çerçevesinde ulusal/uluslararası güvenlik stratejisi algısının kavramsal yaklaşımlarla özellikle klasik paradigma, realist ve neo-realist perspektiflerden değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmada güvenlik sorunsalının yapısı ve hangi parametrelerle önemli bir inşa süreci içinde değerlendirildiği ele alınacak ve sonrasında güvenlik sorunsalının, tehdit ekseninde elit aktörler tarafından sunulan ve güvenlik yaklaşımlarına yön veren güvenlik stratejilerinin siyasallaşması sürecini temellendirdikleri güvenlikleştirme teorisi üzerinden bir analizi yapılmaya çalışılacaktır.

1. GÜVENLİK KAVRAMI PERSPEKTİFİ

Dünyanın siyasi ve fiziki yapılanması içinde birçok parametre ve tamamlayıcı öğeler, bu yapılanma için şekillendirici güç oluşturmuştur. Tartışmalı ülke kavramı ile birlikte uluslar; varlıklarını meşru bir düzlem içinde ifade edebilme olanağı sağlamışlardır. Ulus devlet olgusu ile birlikte güç kavramı; alan genişlemesi dâhilinde nitel ve nicel anlamını artırmış ve kaynaklarını genişleten bir eğilim sergilemiştir. Güç; etki alanlarını genişleterek, sürekliliğini sağlayacak bir devinim içine girmiştir. Bu devinimin devamlılığını sağlayacak çerçeve, kendi içinde ve dışında belirlenen parametrelerle ilerlemektedir. Ancak bu parametreleri bir arada tutabilme mücadelesi, tehdit ve güvenlik ilişkisini geliştirmektedir.

Güvenlik kavramı; birey, toplum, ulusal ve uluslararası başta olmak üzere farklı düzeylerde yaşamın her alanında tanımlanmasının yanında tümdenvarım ve tümdengelim esasları üzerine günümüzde varlık sorunu olarak ifade edebileceğimiz bir düzeyde ele alınması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Ken Booth (1997), bu varlık sorununa ve güvenlik kavramına, merkezietçi tutumlara istinaden geleceğe dair ironik bir yaklaşımla derinlik katmıştır (Booth, 1997: 83-119). Bu derinliğe atfen A. Bilgin Varlık'ın (2012: 614) "*kişilerin ve toplumların güvenlik anlayışı, onların siyasi bakış ve dünya görüşünden kaynaklanır*" tanımlaması, önemlidir. Bu bağlamda ulusal güvenlik anlayışı siyasi bir perspektif üzerinden değerlendirildiğinde, standart bir güvenlik tanımlamasının günümüzde mümkün olmadığı ve elbette bu kavrama bağlı olarak "nasıl bir güvenlik" sorusunun cevaplanması gerektiği dikkat çekmektedir.

İki dünya savaşı boyunca yaşanan gelişmeler ve savaşın şiddeti, derin bir şekilde bireylerin, toplumların ve devletlerin varlıklarını yeniden inşa sürecini doğurmuştur. Bu süreçleri, savaşın nedensellik içinde sorgulanmasına ve insan doğasından devletlerin yapısına kadar çıkarımların tartışılmasına kaynak oluşturan dönemler şeklinde algılamak mümkündür. Kenneth N. Waltz, "*Man, the State and War*" (2001) adlı eserinde "*insan ve devlet yapısı*" arasındaki bağlantıları ortaya koymaya çalışarak; savaşmanın ve savaş olgusunun altında yatan rekabet, şiddet, hegemonya, tehdit, güvenlik vb. birçok kavramın hangi açıdan değerlendirilmesi gerektiği hususunda, felsefi ve siyasal yaklaşımların şekillenmesini sağlayan bir perspektif ortaya koymaktadır. Birinci Dünya Savaşı; savaşın şiddetini göstermiş ve ağır bir tablo ortaya çıkarmıştır. Ancak bu tablo her ne kadar nedensellik içinde sorgulansa da bireyden topluma izdüşümleri yeteri kadar tartışılmamıştır. Devletlerin varlıklarını yeniden inşa sürecine sürükleyen bu tablo, zayıf ve yeni bir uluslararası çerçeve oluşturma çabasını da tetiklemiştir. Konsorsiyumlar oluşturulmasına rağmen devletlerin güvenliğini sağlayacak sürekli bir barış ortamı sağlanamamıştır. İkinci Dünya Savaşı; adeta devletlere yeniden daha gerçekçi bir güvenlik perspektifi oluşturma gerekliliğini öğretmiştir. Sıcak savaşlar sona ermesine rağmen tehdit ve güvenlik ilişkisini savaştan daha etkili bir şekilde değiştiren Soğuk Savaş dönemi ise; devletlerin değişmeyen doğu-batı çekişmesini ve ideolojik çatışmaların kaçınılmaz olduğu gerçeğini, beraberinde getirmiştir.

Soğuk Savaş; savaşlardan daha tecrübeli olarak çıkan asker ve teknokratların nasıl bir bürokrasi içinde varlıklarını devam ettirecekleri hususunda tehdit ve güvenlik algısının lanse edildiği bir çıkış noktası olarak görülebilir. Farklılıklara ve çatışma ortamına rağmen Soğuk Savaş; iki kutuplu güç dengesinin oluşturulmasında bir strateji olarak kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde tehdit ve güvenlik algısı; siyasi, askeri, teknolojik ve ekonomik kanatların ve bağlı olarak tüm bileşenlerinin izdüşümlerinin tahribatı üzerinden bir güç dengesi oluşturma ve daha güçlü olma rekabeti esası üzerinden devam etmiştir. Soğuk Savaş zamanla eksen içinde yer alan aktörlerin değil perde arkasında yönetme gücüne sahip olanların uluslararası güç ve iktidar olgusunu şekillendirdiği önemli bir sürece dönüşmüştür. Askeri ve siyasi stratejilerle hatta teknolojik üstünlüklerle etki alanını genişleten başat güçler; yeni bir güvenlik perspektifi çabası içine de girmişlerdir. Başat güçler; yeni tehdit alanlarını hedef göstererek, varlıklarını, bu alanların güvenliğini sağlama üzerinden de yürütmüşlerdir. Varlık ve güvenlik endişesi ile birlikte güçler; birçok coğrafyanın şekillenmesinde ve çatışma platformlarında karşı karşıya gelmiştir. Kendi eksenini koruma ve tek güç oluşturma dinamiği; iki blok arasında yeni bir savaş sürecini de canlı tutmuştur. Soğuk Savaş'ta denge, savaş tehdidi ve belirsiz bir barış arasında, korunmuştur.

John Mearsheimer “*Back to the Future*” (1990) adlı makalesinde, Soğuk Savaşı adeta çok şiddetli bir savaşı engelleyen “iki kutuplu bir denge savaşı” içinde değerlendirmiştir. Bu denge içinde ulusların güvenliğinden çok başat aktörlerin güvenlik perspektifi öne çıkmıştır. Mearsheimer; Soğuk Savaş sonrasında yeni bir savaş ve güvenlik çıkmazının yaşanacağını ileri sürmüştür aynı zamanda Doğu-Batı Avrupa ayrımı içinde barışın nasıl sağlanacağı hususunda da kuşkuludur (Mearsheimer, 1990: 5-56). John Baylis'e göre (2008) Mearsheimer; savaşın kaçınılmaz bir gerçek olduğunun farkındadır ve bu gerçeğin olasılıklar dâhilinde mümkün olabileceğini görmektedir (Baylis, 2008: 72). Mearsheimer, Soğuk Savaş sonrasında milliyetçiliğin yükselişi ile birlikte etnik çatışmaların yaşanacağını ve denge bağlamında güç anlayışının geçmişe döneceğini, savunmuştur. Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu güç dengesi ve buna bağlı barış ortamı sağlanmıştır. Mearsheimer, bu dengenin değişmesiyle bilhassa bu dönemin çökmesi halinde 17. yüzyıldan bu yana felaketlere yol açan “güç rekabeti sorunsalının” tekrar dirileceğini ve oluşturacağı yapıyı, varsayımlar içinde değerlendirmiştir (Baylis, 2008: 72).

İki blok olarak sahada yer alan güçlerin dengesi, Sovyetler'in çöküşü ve farklı bir yapılanma içine girmesi ile birlikte ileri sürülen savların daha yumuşak bir zeminde ilerleyişine sahne olmaktadır. Ana güç merkezlerinin şekillendirdiği uluslararası ilişkiler; sertlik derecesini, siyasi oluşumların tamamlanması ile birlikte, tekrar eski tehdit algısını revize etmektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın kutup lideri ve galibi ABD, güvenlik algısını gözden geçirmiş ve politikalar geliştirmiştir. Uluslararası sistemde güç platformu da yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Doğal kaynakların önemini devam ettirdiği bu süreçte varlık ve güç sorunu, geliştirilen politikalar üzerinden yürütülmektedir. Özellikle Çin ve Hindistan'ın önemli aktörler olarak uluslararası arenadaki yükselişi, doğal kaynakların ve

tehdit unsurlarının bileşkesi olarak Ortadoğu'ya da tehdit ve güvenlik algısı içinde başrol verdiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kore, Vietnam ve son olarak Afganistan Savaşı ile Soğuk Savaş'ın sıcak temaslarını güçler savaşı olarak gördüğümüz dönem sona ermekte; güçlerin alanlar üzerindeki hâkimiyeti, platform değiştirmektedir. Irak'ın geçmişte izlediği politikaların tehdit unsuru olarak görülmesi ve beraberinde Irak'ın yeniden şekillendirilmesi esasları üzerinden oluşturulan politikalar aslında bu alan değişikliğini işaret etmektedir. Güvenlik algısı; geniş ve uzak coğrafyaların da dahil edildiği küresel sorun oluşturacak gelişmelerle birlikte devam etmektedir.

Ulusal ve uluslararası güvenlik algısı ve tehdit unsurlarının yeniden bir tanımlanma çabası içine girdiği dönem, "11 Eylül Saldırıları" olarak da ifade edilen 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırılarını, "terör-tehdit algısının" hatta savaş anlayışının değiştiği bir milat olarak ifade etmemiz mümkündür. Başta ABD olmak üzere tehdit algısı, iç güvenliği oluşturan unsurların/paradigmaların şekil değiştirdiği küresel bir terör dalgası olarak da ifade edilen ve "terörizme karşı savaş" olarak nitelenen yeni bir güvenlik algısını genişleterek revize etmektedir (Bush, 2001). Bu süreçle birlikte terör gerçeğinin ve destekçilerinin varlığının masaya yatırıldığı bir dönem ortaya çıkmıştır. 2002 ve 2005 yıllarında Bali, 2003 yılında İstanbul, 2004 yılında Madrid ve ertesini Londra'da yaşanan terör eylemleri ve ortaya çıkan algı (Turhan ve Aksu, 2011: 49); 2014-2019 döneminde Avrupa'nın hatta Avrupa Birliği'nin odağı şeklinde görülen Brüksel, Kopenhag, Stockholm, Paris, Londra ve tekrar İstanbul saldırıları ve son olarak Yeni Zelanda'da gerçekleşen terör saldırıları; tehdit unsurlarının değişkenliğini ve boyutlarının etki alanı yaratma hususunda geniş çaplı olduğunu görmemizi mümkün kılmaktadır. Yerel düzeyde algılanmaması gereken terörizmin, aslında ulusların iç güvenliği sorununun yanında uluslararası bir tehlike olarak her mekânda faaliyet yürütecek bir yapı olarak algılanması gerektiğine işaret edilmektedir. Tehdit ve güvenlik algısının, sınır ve cephe kavramları dışında yeni bir boyut kazanmasıyla hiyerarşik bir yapılanma içinde olan terörizmin, liderlik ve merkezi idare anlayışının tam tersi merkezleri dağınık bir yapılanma içine girdiği bir süreç olarak günümüzde görmek ve değerlendirmek gerekmektedir (Crenshaw, 2000: 411).

2. TEHDİT ALGISI

Tehdit olgusunu, güvenlik kavramının bileşeni olarak görüldüğü uluslararası ilişkiler literatüründe, mikro ve makro düzeyde ele alınan ve alt başlıklarla bu kavrama bağlı olarak geliştirilen unsurlara bağlı olarak ortaya koymak gerekmektedir. Aslında güvenlik-tehdit ilişkisi ve bu ilişkiye bağlı ortaya çıkan tehdit algısı; potansiyel kabul edilen ve doğası değişen tehditler üzerinden yeni tanımlamalarla genişlemektedir (Krahmann, 2005: 3-19). "*Bir devletin, topluluğun veya bireyin varlığına veya refahına yönelik olası olumsuz etkileri bulunan bir eylemdir, gelecekte meydana gelmesi muhtemel bir olaydır ve etkilerinin kapsamına göre yöneldiği süjenin varlığına veya refahına menfi olarak tesir eden bir özelliğe sahiptir*" (Ergüven, 2016: 777) tanımlaması; tehdit kavramını özetlemektedir. Tehdit tanımı; kavramın varlık sorununu ve olası bu varlığın zarara uğratılması ve/veya yok edilmesi olasılıklarını değerlendirme ve gelecekte aynı zamanda idare edilen zamana

yönelik tedbir niteliklerini geliştirme üzerine de odaklanmaktadır. Aslında bu kavram; devlet, toplum, birey ve birçok indirgeme ile askeri, idari, sosyal, ekonomik vb. başlıklar altında spesifik olarak sınıflandırılabilir.

Rekabetin getirdiği ve kaynak sorunu yaşayan ülkelerin güç mücadelesi, savaşla şekillenmiştir. İşgal tehdidi dünya savaşlarına neden olmakla birlikte klasik tehdit algısı, yerini Soğuk Savaş döneminde siyasi, askeri rejimle alakalı farklı algılara bırakarak teknolojik gelişmelere bağlı olarak genişleyen stratejik bir yaklaşıma bırakır bir görünüm sergilemektedir. Tehdit kavramını, somut bir şekilde var olan ve/veya muhtemel tehlike olarak açıklamak mümkündür. Kısa veya uzun vadede devletlerin yapılarını, hükümet politikalarını sekteye uğratacak, toplumsal yaşam kalitelerini etkileyen hatta düşüren, bireylerin yaşam ve varlıklarını etkileyen vb. tüm unsurlar genelden özele, iç ve dış, mevcut ve olası eylemler; tehdit olarak görülebilir. Askeri bir jargon olarak ifade edilen tehdit ve unsurlarını aslında günümüzde yaşamın her alanında belirtilen tanımlar genişletilerek betimlemek mümkündür ve teknolojik tehditler yaşam kalitesini sekteye uğratmanın yanında siyasi ve askeri varlık sorununu dahi angaje edebilmektedir.

Önlem ve tedbir geliştirme esası üzerinden tehdidin somut bir şekilde tehlike arz ettiği varsayılarak; nasıl mücadele edileceği tasarlanabilir. Bu mücadeleye ilişkin hazırlık süreci ise olası yaşanacaklara karşı tehdit ve risk kavramını bir bileşen olarak algılamamızı sağlayacaktır. Olası risk teşkil eden unsurların derecelendirilmesini ve buna bağlı olarak tedbir geliştirilmesini, stratejik bir portföy ve öngörü silsilesi ile değerlendirmek gerekmektedir (Küçükşahin, 2006: 17-23). Terörizm, güvenlik algısı içinde önemli bir tehdit unsurudur ve özellikle devletlerin varlık-güç algısına bağlı olarak geliştirilen savunma politikalarının dışında yer ve zamanı belli olmadan faaliyet alanları yaratabilmekte ve düzenli bir yapı içinde yer almadığından veya belirlenemediğinden olası tedbirler, risk teşkil yapılarına bağlı olarak gelişebilmektedir. Ülkelerin siyasi yapıları bazı terör unsurlarını tehdit olarak atfederken bazı politikalar bu unsurları tehdit olarak görmemektedir. Stratejik ortaklıklar gerçekleştirilmek suretiyle neye ve kime göre algısı içinde terörizm bir anda masum bir şekilde tehlike/tehdit unsuru olarak görülmemektedir ve dolayısıyla bir güvenlik sorunu olarak ifade edilmemektedir. Tehdit ve güç kavramlarını, temelde güvenlik kavramının ana unsurları olarak ifade etmek mümkündür ancak bu iki kavramın mutlak bir ilişki içinde olduğunu ve güvenliğin olabilmesi için tehdit unsurlarını bertaraf edecek bir gücün olması gerektiğini mutlaka ifade etmek gerekmektedir (Dedeoğlu, 2008: 63).

3. GÜVENLİK ALGISI-ANLAYIŞI

Güvenlik çalışmaları literatüründe güvenlik kavramı ve buna bağlı olarak geliştirilen analizlerde temel odak noktaları olarak “bireysel, ulusal veya uluslararası güvenlik” sorunsalına farklı yaklaşımlarda bulunan ana düşünce akımlarını görmek mümkündür (Baylis, 2008: 69-85). Ortak noktaların da var olduğu güvenlik yaklaşımlarının geleneksellikten modern toplum ve devlet anlayışının hakimiyetine doğru bir devinim ve revizyonist bir eğilim içinde olduğu ifade edilebilir.

Tarihsel süreç içinde güvenlik kavramının askeri imkân ve kabiliyetler üzerinden tanımlanması ve devletlerin tehditlerle mücadele kapasitelerinin ölçüklendirilmesi üzerinden ele alınan güvenlik algısının devletlerin bağımsızlıklarını ve varlıklarını devam ettirme stratejilerinin vazgeçilmez bir unsuru haline geldiğini ifade etmek kuşkusuz doğru bir yaklaşım şeklidir.

Ulusal güvenlik anlayışı; ülkeler ve devletler tarafından siyasal, sosyal, ekonomik, askeri vb. yapısal birçok faktöre bağlı olarak farklı şekillerde ele alınmış ve buna bağlı olarak politikalar geliştirilmiştir. Dünya savaşları ile güvenlik anlayışının klasik yaklaşımların ötesinde daha yapısal ve insan eksenli olması hususunda ve güvenli barış ortamının sağlanmasına dayalı daha analitik bir düzlemde ele alındığını iddia etmek mümkündür. Güvenlik kavramının içeriğinin genişletilmesi zamanla eleştirel yaklaşımlarla desteklenmektedir. Barry Buzan (1983); genişletilmiş güvenlik anlayışı önerisinde, “*siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve askeri boyutları*” dâhil ederek analitik bir yaklaşım sergilemiştir. Ayrıca Buzan; aktör devletlerin güvenlik referanslarını eleştirmiştir. Devletler tarafından geliştirilen “*merkezi öznel güvenlik*” politikalarının artık terk edilmesi gerektiğini; devletlerin “*komşularının da güvenlik çıkarlarını*” zedelemeyecek ve gözetecek, güvenlik ekseninde bilhassa dikkate alınması gereken politikaların geliştirilmesi hususunu vurgulamıştır (Buzan, 1983: 214-242).

Ulusal ve uluslararası güvenlik tartışmaları bağlamında, Soğuk Savaş sonrası küresel siyasette yaşanan gelişmelere ve değişmelere bağlı olarak şekillenen ülkelerin algı yapılarında ve güçlü aktörlerin güvenlik politikalarında toplumsal güvenliği öne çıkarmalarıyla birlikte daha yaşamsal alanların güvenlik politikalarına dâhil edildiği görülmektedir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmeleri değerlendiren Francis Fukuyama (2005); farklı coğrafyalarda yaşanan düzene ilişkin krizleri değerlendirmiş ve bu krizlerin diğer devletler tarafından güvenlik bağlamında öngörüsüz bir şekilde kavrandığını belirtmiştir. Batı'nın kendi ekseninde değerlendirdiği güvenlik algısının bir zaaf olduğunu düşünen Fukuyama; tarihsel sentezleri zayıf olan Batı'nın “Mısır'dan Afganistan'a” devlet düzenine dair bu tehditleri görmemesi halinde gelişmelerin kendileri için de bir güvenlik sorununa dönüşeceğini, vurgulamıştır (Fukuyama, 2005: 112-113). Bu yaklaşımı, 1990'larda yaşanan gelişmeler ve beraberinde kurumsal değişimlerin algılanması ve tehditlerin ulusal düzeyde ele alınması yanlısının genel bir eleştirisi olarak görmek mümkündür. Ulusal güvenlik anlayışlarının daha esnek ve kapsayıcı nitelikte olması gerektiğine yönelik yaklaşımlar; devletlerin uzak öngörülerden beslenmemesi halinde güvensizleşeceği ve bu bağlamda güvenlik politikalarının diğer ulusların da yer aldığı ve kendilerini ifade ettiği politikaların da dikkatle değerlendirilmesi gerektiği vurgusunu öne çıkarmaktadır. Ulusal güvenlik politikalarının şekillendirilmesinde devletlerin varlıklarını sürdürebilmesinin ulusal ve uluslararası alanlardan yönelen tehditleri algılama becerisine bağlı yaklaşımlarla mümkün olabileceği görüşü üzerinden güvenlik anlayışlarının geliştirilmesi gerektiği vurgusu belirginleşmektedir.

Ulus devlet yapılarının aşınması suretiyle bütünleşme süreci içine girmeye başlayan Avrupa'nın, etki alanını genişleterek yeni güvenlik politikalarının oluşumunda önemli bir aktör olduğunu görmek mümkündür. Klasik güvenlik anlayışlarının daha modernize edilmesi süreci

özellikle terörizme bağlı olarak gelişen ani ve tahribatlı toplumsal infilakların oluşmasına paralel, birlikte bir mücadele oluşturulmasına yönelik politikaların uzlaşısı içinde ifade edildiği dönemleri beraberinde getirmektedir. Uluslararası hukuk çerçevesinde ve ortak politikaların oluşturulması ihtiyacının, ortak tehditlerin/algıların paylaşıldığı anlamını taşımadığı belirtilebilir.

4. ALGISAL-TEORİK DÜZLEMDE GÜVENLİK STRATEJİSİNE DAİR TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

“Güç, tehdit ve tedbir” kavramları devletlerin güvenlik anlayışlarını belirleyen üç ana unsur olarak her zaman var olacaktır. Üç ana parametre üzerinden geliştirilmesi gereken güvenlik stratejileri; ulusal ve uluslararası düzeyde her zaman devletlerin ve/veya blokların, konsorsiyumların, bağımlı değişkeni olarak geliştirilmesi gereken politikalara zemin oluşturacaktır. Temelde dışarıdan ve içerden herhangi bir tehdit söz konusu olduğunda bu durumun tedbirler doğrultusunda engellenmesi, caydırıcılık özelliği ile bertaraf edilmesi hatta tehdidin kaynağına erişilmesi ve tamamen yok edilmesi gerektiği esasına dayalı ulusal güvenlik stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Devletlerin, ulusal güvenlik stratejisi geliştirirken hangi yolları izleyeceklerini “güç, tehdit ve tedbir” esasları üzerinden ölçeklendirmeleri, etki alanlarını ve bu izlenen metoda bağlı olarak diğer aktörlerin etkili oldukları alanları ve yansımaları da tespit etmeleri gerekmektedir. Güvenlik politikası ulusal strateji ve yöntemlerle ifade edilebilir ancak bu noktada devletlerin uluslararası aktörlerden ve onların stratejilerinden bağımsız bir politika belirlemelerinin mümkün olduğunu iddia etmek ütopyik bir yaklaşım olacaktır. ABD Savunma Bakanlığı (DoD)² teşkilatı içinde “uluslararası güvenlik meselelerinden sorumlu bir bakan yardımcısı (USD(P): *Undersecretary of Defense for Policy*) olması, uluslararası güvenlik stratejisi ve politikalarının koordinasyon ve uygulama görevlerinin danışmanlık düzeyinde bu merciiye verilmesi” (İşyar, 2008: 2) ve son olarak ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik stratejisinin tek bir potada şekillendirilerek formüle edilmesi, ABD bakımından ulusal/uluslararası strateji oluşturulurken tek bir güvenlik anlayışı içinde hareket edildiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ulusal güvenlik stratejisi geliştiren ülkelerin eylem planları, genel olarak yaşanmış veya olgunlaşmış tehditlere karşı o ülkeler tarafından tepki ve tedbir niteliğinde tasarlanmaktadır. Fakat uluslararası güvenlik stratejilerinde ülkelerin buldukları ve yürütmeye çalıştıkları konumlarını koruma çabalarının, tercihleri ve tedbirlerini hangi tehdit unsurlarına karşı geliştirdiklerinin, uluslararası sistem içindeki yerleri ve etkinliklerine göre bu süreçlerin değişebilir olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Özellikle iki kutuplu sistemin sona ermesini müteakip geliştirilen güvenlik stratejilerinde demokratikleşmenin sağlanması gerekliliği ve tehdit olarak görülen ülke rejimlerinin ve uygulamaların, klasik bir şekilde coğrafi değerlendirmenin dışında yakın-uzak ilişkisi gözetilmeden

² Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı (United States Department of Defense) ;USDOD, DOD, DoD kısaltmaları ile belirtilmektedir.

bir politika olarak geliştirilmesi veya bir başka ifade ile tehdit unsuru teşkil eden ülkelerin rejimlerinin ve varlıklarının uluslararası güvenlik açısından risk olarak görülmesini, uluslararası güvenlik stratejilerini diğer parametreler dışında ana unsur olarak lanse edilmesini mümkün kılmaktadır. Realist ve liberal yaklaşımlar farklı bir perspektif içinde ulusal güvenlik stratejilerine yaklaşımlar sergilemektedir. Realist yaklaşım, savunma politikaları üzerinden bir güvenlik anlayışı ortaya koyarken liberal siyasi yaklaşımlar, başarılı-başarısız devletler sınıflandırması üzerinden tehlike olarak gördüğü rejimleri ekonomik, politik, askeri, sosyolojik bileşenler çerçevesinde ele alarak onlara karşı farklı güvenlik geliştirme enstrümanları ortaya koymaktadırlar (Fukuyama, 2006: 99).

Ulusal güvenlik stratejileri geliştiren devletler, uluslararası toplumda daha güvenli bir ortamın sağlanması ve özgüven oluşturulması esasları üzerinden bir güç profili oluşturabilir ve daha özel alanlarda uygulanabilir güvenlik politikaları geliştirebilir. Asıl olan hangi alanların bu yaklaşıma dâhil edileceği ve ulusal düzeyde tehditlere karşı nasıl bir tedbir geliştirileceğidir. Çoğaltılabilir birçok tehdit için tedbir geliştirmek kaynaklara bağlı olarak gerçekleştirilebilir. Klasik bir şekilde savunma politikalarının geliştirilmesi, askeri kaynakların güçlendirilmesine bağlı olarak geliştirilebilir. Yeterli ekonomik kaynakları olmayan ülkelerin, ulusal/uluslararası güvenlik stratejisi geliştirirken önemli olan bu unsuru göz önünde bulundurması gerektiği kaçınılmazdır. Kendi başına yeterlilik ilkesi ile hareket eden ve bu çerçevede güvenlik anlayışı geliştiren devletlerin güçlü olması gerekmektedir. İma edilen güç kavramı niteliksel ve nicelik eksenli olmakla birlikte uluslararası arenada aktör olarak ne kadar etkili olduğu önem arz etmektedir. Küçük devletlerin kendi kendine yeterlilik esasları üzerinden ulusal güvenlik stratejileri geliştirmesi günümüz dünyasında ütopyik bir yaklaşım olarak kalacaktır ve kaçınılması gereken bir stratejik yaklaşım şekli olarak güvenlik çalışmaları literatüründe bu tür ifadelerle sıklıkla yer verilmektedir.

Güvenlik çalışmaları ve doğal olarak geliştirilen stratejilerin kavramsal düzeyde gelişimleri; özellikle iki kutuplu dünya ve bu portreye uygun olarak aktörlerin arasında yaşanan gerilimin azalması ve sona ermesi ile birlikte devlet dışı oyuncular ve askeri nitelikte sorun teşkil etmeyen unsurların dışında yer alan parametreleri de sunulan analizlerin çerçevesine dâhil etmeye başlamış ve önemli bir değişim gerçekleşmiştir. Stratejik çalışmalarda; güvenlik analizlerinin askeri eksenli bir algı olarak ortaya konması, petrol krizi sonrası özellikle 1970'li yıllarda, ekonomik çıkmazların da tehdit ve güvenlik ekseninde değerlendirilmesi gerektiği gerçeğini, güvenlik anlayışı ve stratejilerin revize edilmesi hususunda bir ivme kazandıran bir gelişme olarak görülmektedir. Güvenlik çalışmaları kapsamında yumuşama ve sonrasında uluslararası organizasyonlarda farklı alanlarda ileri sürülen ve dile getirilen yeni güvenlik sorunları, ekonomi ve refah sorunlarını içeren çevre, finans sorunları gibi kavramlar bir süredir değerlendirmelerde, askeri unsurların dışında stratejilerin geliştirilmesi yaklaşımlarını beslemektedir. 1980'li yıllarda güvenlik çalışmalarının; stratejik çalışmalar düzleminden ayrı bir platform olarak değerlendirildiğini, güvenlik kavramının askeri güç artırımı ve kuvvetleri ile tanımlanması sürecinde ekonomik, çevresel, toplumsal, siyasi vb. sorunların güvenlik

ilişkilerinde etkin unsurlar olduğu gerçekliği ile hatta bireysel hususların dahi bu gerçekliğe dâhil edilerek ulus devlet anlayışı ötesinde bir kavram genişlemesine sahne olduğunu görmek mümkündür. 1990'lı yıllar boyunca geleneksel güvenlik çalışmaları yanında Barış Araştırmaları, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, Post Yapısalcılık ve İnşacı Güvenlik Çalışmaları, Feminist Güvenlik Çalışmaları, Kopenhag Okulu, Üçüncü Dünya Güvenlik Okulu gibi güvenlik teorileri etrafında tehdit unsurlarına farklı yaklaşımlar sergilenerek aslında bir alan genişlemesi sağlanmıştır (Akgül Açıkmeşe, 2011: 44-50).

Realist teorisyenler ileri sürdükleri tezlerle İkinci Dünya Savaşı sonrası klasik güvenlik anlayışının şekillenmesinde büyük bir rol oynamışlar ve aynı zamanda paradigmatik yaklaşımın bileşenlerini inşa eden bir misyon üstlenmişlerdir. Realistlerin güç, tehdit ve güvensizlik ekseninden sınırlandırdıkları güvenlik anlayışlarını, herkesin herkesle çatıştığı ve güvensizlik ortamında aktörlerin varlıklarını koruma ve değerlerini devam ettirme için güçlü olma zorunlulukları ile açıklamaktadırlar. İnsan doğasının kötü olduğunu ileri sürmekte ve bu kabulle uluslararası politikaları açıklamada anarşi metaforunu kullanmaktadırlar. Thomas Hobbes'un (1651) anarşi zeminini kullanan bu yaklaşım, teorik ve pratik bağlamda uluslararası ortamı işaret etmektedir. Uluslararası ortamı şekillendiren aktörlerdir ve bu bağlamda realist teori de bir çözümleme sunmaktadır. Güç ve çıkar çatışması içinde olan ulus devletler, uluslararası ortamı ve beraberinde uluslararası ilişkileri de inşa etmektedirler (Hobbes, 1651: 183-188). Realistler, devletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve güvenliklerini sağlayabilmelerinin ön koşulu olarak askeri güce sahip olunması gerektiğini önemle vurgularlar (Aydın, 2004: 39). Anarşi ve güvensiz ortamın süreklilik arz ettiği ve buna bağlı olarak uluslararası ortamın şekillendiği aşikârdır. Öyleyse devletlerin güvende olabilmesi için tek bir yolu vardır. Devletlerin güvenliğini sağlayan bu yolun güç ve kapasite artırımı üzerinden gerçekleşeceği vurgusu ile birlikte realist kuram; devletlerin rasyonel aynı zamanda bütüncül bir yapıya sahip olduğu ve/veya sahip olması gerektiği savı üzerinden tek aktör olarak bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde ulus devletleri esas almakta ve ayrıca bu perspektif üzerinden birey-toplum-ulus ve uluslararası güvenlik tanımlamalarını ortaya koymaktadır. Savaş ve çatışma olgularının önemi ve güvensiz ortam varlığının ana parametre olduğu bu anlayış içinde realist kuram, devletin varlığını da bu olgulara bağlı olarak meşrulaştırma içinde, devlet egemenliği ve toprak bütünlüğü temeli üzerinden strateji geliştirilmesi gerektiği vurgusunu devlet-beka açıklamaları ile betimlemektedir. Realistler; askeri-stratejik konulara birincil, öte yandan ekonomi, sosyal, kültürel, çevre vb. konulara ise ikincil bir politika ile yaklaşılması gerektiğini ve uluslararası ilişkiler bağlamında karşılaşılan sorunların bu hiyerarşik yapı üzerinde çözümlenmesi gerektiğinin önemini vurgulamaktadırlar (Aydın, 2004: 41).

Neo-realist yaklaşımlarda güvenlik stratejisinin oluşumu teorik olarak güvenliğe endeksli ve yenilikçi olarak atfedilmekte ve olgunlaşma dönemi olarak bu disiplin içinde önemine vurgu yapılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sürecini ilk basamak olarak kabul edilen dönem yaklaşımı sonraki on yıl içinde ve 1970'lere kadar Altın Çağ ve Rönesans dönemi olarak ifade edilmekte ve sonrasında

“güvenlik ikilemi (security dilemma)” modeli ile devletlerin nükleer ve konvansiyonel silahlanma pratiğini özellikle Soğuk Savaş’ın tipolojisini özetler nitelikte bir güvenlik stratejisi ortaya koymaktadır. Uluslararası ilişkilerde devletlerin sıfır toplam bir mücadele içinde, birinin güvenliğini diğerinin güvensizliği ile ölçen yaklaşım; aslında bir devletin güvenliğini sağlamak için göstermiş olduğu çabanın mevcut ya da potansiyel düşmanların güvenliğini tehdit etmekte olduğunu ve bu süreçte oyun içinde yer alan aktörlerin varlıklarını tehlikeye soktuğunu göstermektedir (Arı, 2004: 198). Rekabetçi ve hatta çatışmacı bir perspektifle yaklaşan realist anlayış ve ileri sürdüğü stratejik yaklaşım; devletlerin iş birliği olasılığını “görelî kazançlar (relative gains)” anlayışı içinde yadsımakta ve ittifakların karşılıklı bir kazanç sağlayamayacağını ve biri yükselirken diğerinin ekarte olacağı savlarını ileri sürmekte ve yaşanan anarşi ve çatışmacı ortamda, ittifak içinde geliştirilen güvenlik stratejilerinin uzun ömürlü bir yapıda devam edemeyeceklerini öne sürmektedir (Waltz ve Quester, 1982: 46). Öyleyse güvenlik ikilemi ve bu stratejik yaklaşıma istinaden devletlerin, önce kendi güvenliklerini sağlaması ve statükocu bir tutumla güç dengesi içinde bir güvenlik perspektifi oluşturması beklenebilir. Savunmacı ve saldırgan neo-realistlerin devletlerin güvenliğine ilişkin farklı bakış açısı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Neo-realist Waltz’un savunmacı yaklaşımına göre, gücünü artırmak isteyen devletler güçlenirken güvensizliğe sürüklenebilir ancak saldırgan neo-realist Mearsheimer’a göre ise sistem içinde devletlerin güvenliği, maksimum düzeyde güce özellikle askeri gücün artırılmasına bağlıdır (Bayır, 2013: 179).

Liberal yaklaşımların ekonomik ve siyasi işbirliğinin önemini vurgulayarak bu eksenler üzerinden güvenlik anlayışı geliştirmenin bir başka ifade ile güvenliğin tesisin önemine işaret etmekte olmalarına karşın eleştirel bir bakış açısı ile neo-realist yaklaşımlar; bu tesisin ancak askeri ittifaklar üzerinden güvenliği şekillendireceğini, ileri sürmektedirler. Klasik güvenlik anlayışını geliştiren ve neo-realist yaklaşımı realizmden farklılaştıran önemli noktalardan biri de ekonomik değişkenlerin analizlere dâhil edilme çabalarıdır. Bu çabalara bağlı olarak yaşanan gelişmeleri, uluslararası ilişkiler gündeminde güvenlik stratejilerinin oluşturulmasında anahtar parametrelerin nasıl ortaya konulduğunu gösteren ibareler olarak değerlendirmek gerekir. Soğuk Savaş döneminde yaşanan Vietnam Savaşı, devletlerin hedeflerine ulaşmada tek aracın aslında askeri güç ve kapasiteden var olmadığını akabinde yaşanan petrol krizinin ve ciddi şokların hareket ve strateji geliştirirken diğer parametrelerin de göz önünde tutulması gerektiği gerçeğini canlı tarihle ortaya koymaktadır (Bakan ve Şahin, 2018: 142; Özdoğan, 2019: 9). Ulusal ve uluslararası güvenlik bağlamında başat aktörlerin merkeze aldıkları hedefler ve tehditler, eksen içinde yer alan devletler ve sistem açısından öngörülemeyen sonuçlara neden olabilir. Nihayetinde klasik güvenlik paradigması, devletlerin bekalarına yönelik tehdit ve mücadele eksenli bir strateji oluşturmaları da askeri kapasite geliştirme üzerine kurulmuştur. Yeni yaklaşımlar ise güvenlik stratejisi geliştirilmesinde özellikle Soğuk Savaş döneminin iki başat aktörü ve bunlar arasında yaşanan rekabete bağlı olarak çekişmenin çatışmaya dönüşmediği dar bir çerçevede dışında bir güvenlik anlayışı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Bilgin, 2010: 73).

Güvenlik stratejileri oluşturulurken birçok perspektif, ulusal ve uluslararası yaklaşımları etkilemektedir. Güvende olma eksenli ve güvensizlik kurgusu üzerinden yapılandırılmaya çalışılan güvenlik stratejileri, diğer aktörleri doğal olarak yine bu eksenler üzerinde stratejiler oluşturmaya yöneltmektedir. Risk ve tehdit unsurlarının küresel aktörler tarafından nasıl algılandığı ve bu aktörlerin hangi politikalar ile güvenlik anlayışı geliştirdikleri de güvenlik stratejilerini etkilemektedir. Aslında küresel aktörlerin güvenlik algısı ve bu algının ulusal ve uluslararası düzeyde izdüşümleri; devletlerin kapasitelerini ve güncel güvenlik anlayışını etkilemekte dolayısıyla güvenlik stratejilerini de direkt olarak etkilemektedir.

Güvenlik yaklaşımları ve tehdit betimlemelerinin kuramsal olarak beslendiği ana temalar, nasıl bir güç profili sergilendiğiyle doğrudan ilintilidir. Buna karşın özellikle askeri alanda ortaya konan teknolojik gelişmeler ve nükleer güç potansiyeli, aktörlerin birbirlerine karşı güç profillerini şekillendirmelerinde stratejik bir değişken olarak rol oynamaktadır. Genel olarak devletlerin güvenlik anlayışlarını gerçekçilik üzerine inşa ettiklerini ve bu olgu üzerinden geleneksel bir yaklaşımla nasıl bir güç ile güvenliklerini sağlayacaklarını ve davranış sergileyeceklerini belirlemek olanaklıdır. Aynı zamanda bu olgu temel alındığında devletlerin sistem içinde var olma mücadelesini de ulusal/uluslararası güç ve güvenlik tutumlarını da kritize etmek mümkündür. Ancak daha yumuşak politikalarla ve uluslararası hukuk üzerinden güvenliğin sağlanmasını ve korunmasını temellendiren liberal yaklaşımlar; bir sistem geliştirilerek, uyulması gereken esaslarla stabil bir güvenliğin sağlanacağını, tasavvur etmiştir (Sancak, 2003: 127). Kolektif güvenlik anlayışı geliştirilerek ve devletler arasında kanal niteliği taşıyan bağlar kurularak bir sistem oluşturulması, bu sistemin devamlılığını sağlayan süreci de devletler arasında “karşılıklı bir bağımlılığın” inşa edilmesine dayandıran liberal bakış açısı; işlevsel ve faydacı bir güvenlik modeli üzerinden etkileşimli ulusal/uluslararası güvenlik stratejilerini de yapılandırmaya çalışmıştır (Bakan ve Şahin, 2018: 142-144). Liberal bir güvenlik anlayışı içinde stratejilerin geliştirilmesi, esas olarak devletlerin-ulusların kaygılarını ortadan kaldırmak ve teknik olarak güvenlik algısının yetki devri üzerinden gerçekleştirilmesi ile mümkün olan bir platformda sergilenmesini gerektirir. Askeri ve siyasi kaygılardan uzak olan bir anlayışın içinde olması gereken devletler ancak bu şekilde oluşturulan güvenlik stratejilerini devrederek uluslararası düzeyde yetkilendirilmiş devletler üstü bir yapı ile varlıklarını koruyabileceklerine inanabilirler. Güç farklılığı yaşayan bu devletler üstü kurumu oluşturan aktörlerin kararları ve güvenlik anlayışları hatta tehdit algıları tartışmalıdır. Kurumsalcı bir güvenlik anlayışının, oluşturulan ittifak dışında yer alan aynı zamanda tehdit oluşturan ulusal güvenlik stratejilerini ne kadar etkilediği; kuşkuludur. Dönüştürülmeye çalışılan uluslararası sistem ve güvenlik stratejileri; güvenlik bağlamında ulus devletlerin varlıklarını tehdit edebilir ve “*güçsüz güç*” gerçeğini ortaya çıkarabilir (Yılmaz, 2007: 67-103). Bu bağlamda belki de en önemli sorun, ulusal ve uluslararası güvenlik stratejilerini şekillendiren ittifakların almış olduğu kararların siyasal kaygılardan ne kadar uzak olacağıdır.

Özellikle küresel düzlemde önemli aktör olarak görülen, güçlü profil sergileyen devletlerin güvenlik stratejilerini siyasi bir çerçevede ilkeselleştirmelerini ve güvenlik algılarını bu siyasi perspektif üzerinden yönlendirmelerini, tehdit olarak gördükleri unsurların günümüz dünyasında farklılık arz eden anlayışlara baskınlığını görmemek mümkün değildir. Güvenlik stratejileri uluslararası aktörler tarafından modellenirken aslında bu siyasal yaklaşımın etkisi altında olduğunu, Soğuk Savaş sonrası değişen güç ve denge algısını nasıl şekillendirdiğini, güvenlik anlayışının asıl sorunsalının tehdit tanımlaması üzerinden bir çerçeveye sahip olduğunu ve tehdit olarak görülen veya olası tehdit unsurlarının belirlendiği alanlara hâkim bir güvenlik stratejisi geliştirme kaygısının hiçbir zaman önemini kaybetmemiş olduğunu ileri sürmek doğru bir yaklaşım şekli olacaktır.

5. GÜÇ-TEHDİT EKSENİNDE GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN SİYASALLAŞMASI

Güvenlik algısı ve yaklaşımları kavramsal düzeyde farklı parametrelerle teorik bir zemin üzerinden yapılandırılmaktadır. Aktör olarak devletlerin güvenlik stratejileri diğer devletlerin güç skalası içindeki yerlerine ve kapasitelerine göre şekil kazanmakta, bununla birlikte ana unsur tehdit ve tehdit algısı olduğundan, kime ve neye göre tehdit oluşturduğu sorusunun daha net bir şekilde ifade edilmesi önem taşımaktadır. Geleneksel bir bakış açısı ile denge modeli içinde tehdit unsuru olarak görülen askeri potansiyellerin bir tehdit kaynağı olarak varlığının ölçeklendirilmesi basit bir analiz ile ortaya konabilecek bir husus değildir. Belirlenen ve tanımlanan hedef doğrultusunda güvenlik tehdidi ve buna karşı alınması gereken önlemler, stratejileri oluşturan sorun üzerinden gerçekleştirilebilir. Güç beraberinde güvenlik algısını genişleten bir orantı ile değişmektedir ve aktörler uluslararası arenada güçlerine bağlı olarak tehdit çeşitlerini de genişletmektedirler. Devletlerin güvenlik sorunsalı olarak sundukları ve strateji geliştirdikleri alanlar, kendi eksenleri üzerinde gerçekleşen ve varlıklarını tehdit eden hinterlandları genişliğinde algılanabilen mikro tehditler olarak sunulmaktadır. Küresel aktörler; güç dengesi içinde rol oynayan stratejiler ile diğer uydu devletler tarafından olağan kabul edilen politikalar, aslında önemli oyuncuların güvenlik sorunlarını baştan onaylayan bir yapı içinde olduklarını günümüz güvenlik algısı içinde değerlendirmek mümkündür.

Kopenhag Okulu ve güvenikleştirme teorisi ekollerinden Ole Waever (1995) göre; bir sorunun tehdit olarak algılanması için o sorunun işaret edilmesi, gerekmektedir. Algılara yer edinen tehdit sorunu da ulusal veya uluslararası sistemi yapılandıran etkin güçlerin yani elitlerin söylemleri ile şekillenebilir ve güvenlik sorunu haline gelebilir (Waever, 1995: 46-86). Bu açıklama; aslında güvenlik sorunsalının nasıl bir ivme ile şekillendiğini, kime ve neye göre güvenlik sorununun oluştuğunu veya tehdit tanımlamalarının nasıl biçimlendiğini ortaya koyar nitelikte bir yaklaşım içermektedir. Güvenlik sorunsalı; bir başka ifade ile güvenlik açmazı birçok tanımlı içine alacak şekilde elit algılara bağlı olarak sürekli genişletilebilir bir kavramdır. Aynı zamanda bu algı sürdürülebilir bir nitelik kazanabilir ve/veya kazandırılabilir.

Lider aktörler bir başka ifade ile elitlerin, güvenlik sorunu olarak gösterdikleri ve işaret ettikleri hiçbir unsur için kısıt bulunmamaktadır. Bu bağlamda güvenlik yapılandırıcılarının, içerik olarak

herhangi bir savunma ve tehdit olarak gördükleri konularda da ispat geliştirmek gibi bir zorunlulukları yoktur. Ayrıca rutin bir siyasi süreç dışında da olağan dışı tedbirler almasına dair bir engel de mevcut olmamakla birlikte, özetle tanımlamaya çalıştığımız güç ve bağlı olarak geliştirilen güvenlik stratejileri ile varlığa yönelik tehdidin belirtilmesi ve ona yönelik eylemlerin, olağandışı önlem ve mücadelelerin meşrulaşması için yeterli bir koşul olarak görüldüğü bir algı süreci yeterlidir. Tehdit varlığının belirtilmesi ile birlikte, kitlelerin veya bütünleşik bir anlayış içinde devletlerin kurumsal bir kimlikle tepkilerini yönlendirecek tutum, elit olarak ifade ettiğimiz aktörlerin bu durumu kanıtlama sürecine girmeleriyle birlikte devam edecektir. Tehdit arz ettiği kabul edilen bir hususa karşı tedbir alınması yoluyla güvenikleştirme gerçekleştirilebilir. Tehdidin kanıtlanması sürecinde ikna edilme becerisi veya yönlendirmeler ile tehdit algısı oluşturulamazsa, güvenlik tehdidi oluşumu sağlanamayacak ve meşrulaştırma sorunu söz konusu olacaktır (Akgül Açıkmeşe, 2008: 175-188) Edimsel bir yaklaşım ile güvenikleştirme çabaları ve evrelerinin, kendine özgü bir metodoloji ve silsile içinde elit aktörler ve hakim olduğu kitlelerle arasında geliştirilen bir düzlem üzerinden şekillendiğini ifade edebiliriz (Bilgin, 2010: 82; Baysal ve Lülecı, 2015: 63). Onaylayan ve uygulayan merci aslında önemli aktör olarak belirttiğimiz elitler olmasına rağmen onaylatma güdüsü ile harekete geçen ve onaylanmasa da başka ikna yöntemleri ve kanıtlarla bu yolu sürekli tekrar ederek sonunda onaylatan merci yapacaklarını meşrulaştırma görevini yerine getirerek güvenliği “siyasal bir araç” olarak kullanmaktadır. Mevcut işaret edilen “güvenlik sorunlarının neye ve kime göre” (Baldwin, 1997: 13) tehdit oluşturduğu ve ortak bir profil içinde uluslararası arenada tüm aktörler için önem sırası olmadan ortak bir tehdit algısı yaratması mümkün olmamakla birlikte, yönlendirilen algıların aslında uygulanacak politikalara önlem niteliğinde garantör oluşturabilme çabası olarak tanımlanması da mümkündür (Bkz. Akgül Açıkmeşe, 2008: 203-205)

Soğuk savaş sonrası bir anlama uluslararası güvenliğin garantörü olarak görülen ABD, uluslararası sistemin ve güç olgusunun da merkezi haline gelmiştir. Tarık Oğuzlu (2007), ABD dışında ulus devlet olgusunun dışlandığı bu dönemde güvenlik stratejilerin de merkezi bir siyasallaşma sürecini vurgulamıştır (Oğuzlu, 2007: 14-19). Güvenliğin siyasallaştırılmasını ve bu doğrultuda stratejik tutum sergilenmesini bütünleşik bir yapı içinde de görmek olasıdır. Uluslararası sistemin önemli aktörü Avrupa Birliği (AB), “dost ve düşman” tanımlamasını tercih etmese de kendi ekseninde bir güvenlik stratejisi geliştirmiştir. Ortak kimlik üzerinden “derinleştirilen ve genişletilen” AB’nin güvenlik modeli; üye devletlerde yumuşak politikalara, aday ülkelerde dönüştürmeye ve çevresinde var olan olası tehditlere karşı ise öngörülü bir yaklaşımla işbirliğine odaklıdır. Bir dönem her ne kadar askeri yöntemleri ikinci planda tutan bir güvenlik yaklaşımı sergilenmiş olsa da Avrupa’nın güvenliğine ve oluşturulmaya çalışılan kimliğe bağlı AB’nin güvenlik perspektifi, söylemsel ve edimsel bağlamda, siyasallaşma içinde ilerlemiştir (Oğuzlu, 2007: 19-25).

Ulusal güvenlik stratejilerinde dost ve düşman tanımlamalarının getirilmesi ve bu tanımlama üzerinden tehdit unsurlarının tanımlanması, somut bir karşıtlık ilişkisi içinde güvenlik anlayışını

şekillendirebilir. Düşman olarak tanımlanan yani artık ötekileşen siyasal düşman olarak da betimlenmeye başlanan tehdide karşı geliştirilen güvenlik anlayışı da doğal olarak siyasallaşmıştır. Öyleyse güvenlikleştirme bağlamında ulus devletlerin mevcut yapısına ilişkin tehdit oluşturan parametreleri veya özneleri tanımlayarak strateji belirlemesi de olanaklıdır. Bu çerçeveyi ulus devletlerin kendilerini meşrulaştırma ve kendi varlıklarını devam ettirme gayretlerinin bir parçası olarak görmek de mümkündür. Ancak uluslararası güvenlik stratejilerinin oluşumunda güçler ve dengeler bağlamında tehdit olarak görülen unsurlara karşı geliştirilen ve meşru zemin yaratma çabası ile başlayan süreç, uluslararası sistemin elitleri etrafında şekillenmektedir. Uydu ve onay mercileri olarak görülenler tarafından kabul edilen stratejiler ve politikalar, elitlerin tehditleri ve güç ekseninde güvenlik stratejileri ile siyasallaştırma modelini tamamlamaktadır.

SONUÇ

Nasıl bir güvenlik olması gerektiği yaklaşımı, ulusal ve uluslararası gelişmelerin izdüşümleri ile bir açı kazanmaktadır. Savaşların ve sonrasında yaşanan gelişmelerin, güvenlik kavramını ve ona bağlı olarak gelişen yapılanma süreçlerini direkt olarak etkilediği söylenebilir. Temelde barış ortamının sağlanması ve barışın devamlılığı için geliştirilen güvenlik anlayışlarının sekteye uğramasını, ülkelerin rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilmeleri ve şiddete dayalı bir hegemonya ile yayılmacı politikaların devamı çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Devletlerin aynı zamanda tehdit olarak gördükleri unsurlara karşı ileri sürdükleri politik yaklaşımları; güvenlik kavramını şekillendirmekte ve kavramın yaşadığı evrimler dönemsel olarak perspektif farklılıklar göstermektedir. Soğuk Savaş dönemi ve sonrası güvenlik kavramının uluslararası politikalar ekseninde, tehdit ve güvenlik yaklaşımları ile beslendiğini, iki blok arasında güç dengelerine bağlı olarak tanımlandığını ve yükselen güç profilleri ile ülkelerin güvenlik algısının etkilendiğini ileri sürmek doğru bir yaklaşım şekli olacaktır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan savaş alanları ve güvenlikleştirme etkinlikleri, terör kavramının ve algısının uluslararası güvenlik perspektifi içinde daha fazla yer edinmesine olanak sağlamıştır. Güvenlik kavramını genişleten bu süreçleri, ulus devletlerin ve uluslararası sistemin terörizmin de varlığını kabul süreci olarak görmek mümkündür. Tehdit olgusunun güvenlik kavramının vazgeçilmez bir bileşeni olduğunu, devletlerin güç ve varlık sorunsalı yanında tehdit algısının, aktörlerin yapılarını korumak için geliştirdikleri politikaların etki alanı içinde olduğunu görmek, algısal yaklaşımı anlamak açısından önem arz etmektedir. Terörizm bir tehdittir ancak savaşlar sonrası alan geliştiren bu unsur ve aktörlerin tehdit karşısında yaşadıkları, devletlerin güç profillerini tekrar sorgulamalarına neden olmakta, savunma politikaları terör tehdidi karşısında algısal yaklaşımları da şekillendirmektedir.

Tehdit ve güç kavramlarının, temelde güvenlik kavramının ana unsurları olduklarının altını çizmek gerekmektedir. Güvenlik anlayışları ve bu anlayışlara bağlı olarak geliştirilen stratejilerin bireysel/ulusal/uluslararası güvenlik sorunsalı çerçevesini farklı yaklaşımlarla analiz etme çabası içine

girdiklerini ve bu stratejilerin ana düşünce akımları ile beslenmekte olduklarını tespit etmek mümkündür. Güvenlik stratejileri; dünya savaşları sonrası klasik yaklaşımlardan daha revizyonist insan eksenli yaklaşımlara yönelmişlerdir. Güvenlik anlayışları yaklaşımlarında; eleştirel yaklaşımların varlık göstermesi ile birlikte, ulus devlet yapılarının etkisizleştirilerek yeni güvenlik politikalarının oluşturulması gerekliliği, küreselleşme süreci içinde olan ve yapıyı oluşturan aktörlerin uzlaşılarda güvenlik algıları ve politikalarını bir üst yetkilendirme modeli ile oluşturma çabaları halen devam etmektedir.

Devletler ulusal güvenlik stratejilerini “güç, tehdit ve tedbir” esasları üzerinden geliştirmektedirler. Bu üç unsurun birbirleriyle etkileşimi devletlerin güvenlik politikalarını doğrudan etkilemektedir. Ülkelerin özellikle ABD’nin ulusal ve uluslararası güvenlik meselelerini bir merciden idare etme faaliyeti aslında incelenmesi gereken bir yaklaşım şeklidir. ABD’nin ulusal ve uluslararası güvenlik yaklaşımı ve stratejileri, bütünlük bir biçimde ele alınması ve politik enstrümanlarını buna göre yönlendirmesi açısından, gelecekte yaşanacak gelişmeleri öngörmemiz bağlamında önemli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Güvenlik stratejileri oluştururken aktörler, tehdit unsurlarını tespit ve hedef gösterdikleri bu alanlarda meşrulaşma sorunu yaşayabilirler. Yönetim kapasiteleri, bu stratejilerde önemli olmakla birlikte çevre ve mevcut koşulların değerlendirilmesi gerekmektedir. Güç profili, askeri kaynaklara bağlı güvenlik stratejileri geliştirilmesinde ve uluslararası arenada aktör olabilmek açısından önem arz etmektedir. Denge sorununu iki kutuplu dünya sürecinde yaşanan gerilimlerde ve güvenlik algısının bu ekseninde yapılandırıldığını görmek mümkündür. 1970’li yıllarda askeri kapasiteler bağlamındaki güç algısının önemine fazlasıyla değinen değerlendirme ve tahlillerde bulunan kavramsal yaklaşımlar, diğer unsurları göz ardı etmişlerdir. Bununla birlikte Soğuk Savaş sonrasında bireysel unsurların da güvenlik stratejilerine dahil edilmesi yönünde ortaya çıkan yeni güvenlik yaklaşımları güvenlik kavramında ve güvenlik çalışmalarında derinleşme ve genişlemeye imkan tanımışlardır. Realist teorisyenlerin devletlerin sahip oldukları askeri güç üzerinden inşa ettikleri güvenlik stratejisini, ulus devletler üzerinden bir perspektifle ele aldıkları görülmektedir. Askeri-stratejik unsurların birincil önceliğine karşılık neo-realistlerin anarşi ve çatışmacı ortam, güçten ziyade güvenliğe öncelik verilmesi gerektiği vurgusu ve bu yaklaşımın savunmacı ve saldırgan açılımlarla farklılıklar sergilemesi, askeri güç üzerinden yapılan değerlendirmelerin tekrar irdelenmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Güç ve tehdit kavramları ekseninde güvenlik stratejilerinin siyasallaşması aslında ayrı bir çalışma konusu olmakla birlikte özellikle gelecekte uluslararası yapılanma ve oyuncuların hangi misyonlarla hareket edeceklerini belirlemede önemli bir tespit sorunsalı olarak, mevcut ve olası hâkim yaklaşımların incelenmesini gerektirmektedir. Küresel aktörler ve elit güçlerin varlıklarının devamlılığını etkileyecek tehdit unsurları, aktörlerin politikalarında güvenlik sorununun merkezine yerleştirilmektedir. Güvenliğin aslında sorunsallaştırılarak güç dengelerini sağlama aracı olarak kullanıldığını görmemek de eksik bir yaklaşım olacaktır. Güvenlik stratejilerinin, elit-aktör lider

ülkelerin küresel hakimiyet anlayışlarını besleyen politik bir enstrüman ve bir kavram olarak işlevselleştirilmekte oldukları söylenebilir. Güvenlik sorunsalının yalnızca varlıkları tehdit eden ve alınması gereken önlemleri işaret eden, askeri kapasitelerin artırılması ile bu sorunun önlenmesi için geliştirilen stratejiler olarak yalın bir şekilde değerlendirilmesi çok masumane kalmaktadır. Güvenlik sorunsalı elit aktörler tarafından uluslararası platformda sunulmakta ve uygulanması gereken stratejiler de aslında diğer aktörlere işaret edilmektedir. Edimsel yaklaşımlar; güvenlik stratejilerinin siyasallaşmasını sağlayan ve lider yönlendirmelere bağlı olarak geliştirilen politik enstrümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güç ve varlık sorunu ile yapılanan ve bu yapıya bağlı olarak tehdit çerçevesi geliştiren ilk güvenlik yaklaşımlarındaki askeri potansiyel ve kapasitelere bağlı güvenlik stratejileri eleştirel yaklaşımlarla değerlendirilmiş ancak şimdi askeri araçların politik amaçlar için kullanılması dejavu niteliğinde gelişmeler olarak siyasi ve hâkimiyet manevralarında tekrar karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik sorunu olarak hedef gösterilen tehditlerin, bunlara bağlı unsur ve varlıkların yok edilmesi veya hâkimiyet altına alınmalarını meşrulaştırma çabaları da güvenlik sorunsalı ekseninde değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, karar tekeli olma arzusu içinde olan aktörlerin, yeni dünya düzeninde küresel liderliğe soyunan varlıkların, elitlerin merkezinde hem algısal hem kavramsal ve eylem düzeyinde kabul ettirme çabalarının ötesinde güvenlik stratejileri ele alınmalıdır. Tehdit unsurları ve ortak güvenlik politikaları tüm aktörlerin üzerinde uzlaştıkları ilkeler çerçevesinde belirlenmelidir. Yine aynı şekilde alınacak tedbirler ve ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanacak stratejiler de tüm aktörlerin uzlaşısıyla birlikte belirlenebilmelidir. Aksi takdirde güvenlik stratejileri ve algılama düzeyleri değişikliği, zamanla güç ekseninde liderlerin stratejileri olacak ve kaosun yaşanmasına yol açacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgül Açıkmeşe, S. (2008). Kopenhag Okulu Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Akgül Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8(30), 44-50.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 33-60.
- Bakan, S. & Şahin, S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2), 135-152.

- Baldwin, D. A. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, 23(1), 5-26.
<http://www.jstor.org/stable/20097464>.
- Bayır, Ö. E. (2013). Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar. H. Çomak ve C. Sancaktar (Ed.). *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* (s. 171-189), İstanbul: Beta Yayınları.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85.
- Baysal, B. & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(14), 69-96.
- Booth, K. (1997). Security and Self: Reflections of a Fallen Realist. K. Krause ve M.C. Williams (Ed.) *Critical Security Studies: Concepts and Cases* (pp. 83-119), Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bush, G. W. (2001). Address to a Joint Session of Congress and the American People, United States Capitol, Washington D.C.,
<https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/200109208.html>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: The University of North Carolina Press.
- Crenshaw, M. (2000). The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st Century. *Political Psychology*, 21(2), 405-420.
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları.
- Ergüven, N. S. (2016). Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(3), 771-836. doi:10.1501/Hukfak_0000001824.
- Fukuyama, F. (2006). *Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*, Çev. Hasan Kaya. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Fukuyama, F. (2005). *Devlet İnşası, 21'nci Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hobbes, T. (1985). *Leviathan*. London: Penguin Books.
- İşyar, Ö. G. (2008). Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama. *Gazi Akademik Bakış*, 2(3), 1-42.

- Krahmann, E. (2005). From State to Non-State Actors: The Emergence of Security Governance. *New Threats and New Actors in International Security* (pp. 3-19), New York: Palgrave Macmillan.
- Küçükşahin, A. (2006). Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(04), 7-40.
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, 15(1), 5-56. doi:10.2307/2538981
- Oğuzlu, H. T. (2007). Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Açılıyor Mu?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(06), 1-35.
- Özdoğan, M. (2019). Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1-24.
- Sancak, K. (2003). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 123-134.
- Tayyar, A. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Turhan, F. & Aksu, M. (2011). 11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler / Özellikle Patriot Kanunu İle Getirilen Kısıtlamalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 47-90.
- Varlık A. B. (2012). Ulusal Güvenlik. Ü. Özdağ (Ed.), *21'inci Yüzyılda Prens: Devlet ve Siyaset Yönetimi* (s. 613-648), Ankara: Kripto Yayınları.
- Waeber, O. (1995). Securitisation and Desecuritisation. D. Ronnie & D. Lipschut (Ed.), *On Security* (pp. 46-86), New York: Columbia University Press.
- Waltz, K. & Quester, G. H. (1982). *Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi*. Çev. Ersin Onulduran, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Waltz, K. (2001). *Man, The State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Colombia University Press.
- Yılmaz, S. (2007). Güçsüz Güç. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(05), 67-103